

ἀλλεπαλλήλως τῆς κοίτης τῶν δύο ἀδελφῶν τῆς, Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος καὶ Πτολεμαίου τοῦ Φύσκωνος. Τοῦ τελευταίου δὲ ὁ υἱός, Πτολεμαῖος ὁ Λάθυρος, ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφὴν του Κλεοπάτραν τὴν τρίτην, καὶ ὕστερον ἀπωθήσας ταύτην ἐνυμφεύθη τὴν νεώτερον ἀδελφὴν του Σελήνην.

Τέλος ἡ περιώνυμος Κλεοπάτρα ἡ ἐβδόμη, ἡ τοῦ Φιλοπάτορος, ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐρωτύλη βασίλισσα, ἡ φίλη τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Ἀντωνίου, πρὸ τῶν ἐρωτικῶν περιπετειῶν τῆς ἐνυμφεύθη τὸν ἀδελφόν τῆς Πτολεμαῖον τὸν Διόνυσον, ὄντα κατὰ τέσσαρα ἔτη νεώτερον αὐτῆς, καὶ εἶτα τὸν Πτολεμαῖον ΙΕ' τὸν τελευταῖον τῶν Λαγιδῶν, ὅστις συνέζησεν αὐτῇ τέσσαρα ἔτη μόνον, ἐδηλητηριάσθη δὲ τῷ 44 π. Χ.

Ἡ ἐπιγραφή ἄρα, ἡ κεχαραγμένη παραπλευρῶς τοῦ κολοσσοῦ τοῦ Ῥαμεσσῆ Β' τοῦ ἀνακαλυφθέντος τελευταῖον ἐν Ἀβουκίρ καὶ λέγουσα περὶ τῆς βασιλείας Ἐντμάρως ὅτι ἦτο «θυγάτηρ τοῦ βασιλέως καὶ προσφιλῆς τῷ πατρί», θέλει νὰ εἴπῃ, τοῦ προκατόχου βασιλέως, τοῦ Ὄσριδος-Μενεφθᾶ ἢ Ὄσυμανδύου καθ' Ἑλληνας, πατὴρ τοῦ Ῥαμεσσῆ Β'. Προσθεθεῖσα δὲ ἡ ἐπιγραφή ὅτι ἦτο «βασιλικὴ σύνουχος καὶ εὐνοουμένη», δηλοῖ ὅτι εἶχε συζευχθῆ τὸν ἴδιον ἀδελφόν τῆς, τὸν μέγαν βασιλέα Ἀμονμαῖ - Ῥαμεσσῆ Β' «τὸν προσφιλῆ τῷ θεῷ Σήθ». Ὅ, τε Ῥαμεσσῆς καὶ ἡ Ἐντμάρω ἦσαν τοῦ αὐτοῦ πατρὸς τέκνα, καὶ οὐχὶ ἡ δευτέρα θυγάτηρ τοῦ πρώτου, ὡς διατείνονται οἱ νεότευκτοι ἀρχαιολόγοι, ὧν βρῖθαι ἡ καλὴ πόλις τῶν Ἀλεξανδρέων.

Πρὸς χάριν τῶν «φιλοτέχνων ἀρχαιολόγων» καὶ μάλιστα «τοῦ τόσο ἀξιεράστου ὅσον καὶ πολυμανθοῦς», ἀρχαιολόγου ὅστις ὠδήγησε τὴν πρόσφατον

ἐπιστημονικὴν ἐκδρομὴν, θὰ προσθέσω ὀλίγας λέξεις περὶ αὐτῶν τῶν τόπων, ἐν αἷς ἐνεργοῦνται ταυῦν αἱ ἀνασκαφαί.

Ἐπισκεπτόμενός τις τὰς ὄχθας τοῦ Ἀβουκίρ, μεταξὺ τῶν ἐρειπίων ἀρχαίων οἰκοδομῶν, ὀφείλει νὰ διακρίνῃ:

1ον. Τὴν μικρὰν αἰγυπτιακὴν πόλιν Μένουθιν, μετὰ τοῦ ναοῦ τῆς Ἴσιδος τῆς Μενουθιάδος καὶ τῶν ὑποθρονίων τάφων οἵτινες ἐκαλοῦντο *ὑπόγεια*, καὶ ὄχι κατακόμβαι. Τὸ δεύτερον ὄνομα ἀποδίδεται εἰς τοὺς τάφους τοὺς χριστιανικοὺς.

2ον. Τὴν ἑλληνικὴν κώμην τῶν μακεδονικῶν καὶ Ῥωμαϊκῶν χρόνων, τὸ καλούμενον Ζεφύριον, μετὰ τοῦ ναοῦ τῆς Σωτείρας Ἀρτέμιδος, καὶ μετὰ τῶν ἐπαυλείων του καὶ ἄλλων εὐμαρῶν οἰκοδομημάτων.

3ον. Τὸ ἀκρωτήριον Ζεφύριον, μετὰ τοῦ τεμένους Ἀφροδίτης τῆς Ἀρσιόνης, τοῦ κτισθέντος ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Καλλικράτους ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους τοῦ βράχου, καὶ ἀφιερωθέντος ὑπὲρ τῆς διασώσεως τῶν κινδυνευόντων πλοίων.

4ον. Τὸ βυζαντινὸν μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Κύρου, τὸ κοινῶς καλούμενον μοναστήριον τοῦ Ἀβδᾶ Κύρ, ὅθεν προήλθε τὸ νεώτερον ὄνομα Ἀβουκὺρ ἢ Ἀβουκίρ. Τὸ μοναστήριον, βλέπον πρὸς τὴν θάλασσαν, κατεποντίσθη, γενομένου φοβεροῦ σειсмоῦ, μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ἡ θάλασσα ἀποσυρθεῖσα τῶν παραλίων, τὰ κατέκλυσεν εἶτα μανιωδῶς, καταρρίψασα τὰς οἰκίας καὶ πνίξασα τοὺς κατοίκους. Ἐτερον μέρος τῶν ἐρειπίων κατακλύζεται ταυῦν ἕνεκα τῆς καθιζήσεως τοῦ προαιωνίου ἐδάφους, ἐξ-κολοιούσης ἐτι.

ΝΕΡΟΥΤΣΟΣ

Ο ΑΙΩΝ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Συνέχεια καὶ τέλος: ἴδε σελ. 217

Ταύτης λοιπὸν τῆς νέας τῶν πραγμάτων κλίσεως καὶ διευθύνσεως, ἣν δὲν ἤξεύρομεν ἂν καλῶς ὑπετυπώσαμεν ἐν τοῖς ἐνωτέρω, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ μετάρχη καὶ ἡ γραμματεία καὶ δὴ ἐρχόμεθα ἐπὶ τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτῆς. Ἀφ' οὗ δηλαδὴ οὐσιωδῶς μετεβλήθησαν τὰ αἷτια, τὰ ὑποία τὴν ἐνέπνεον, ἔπρεπεν ἐξ ἀνάγκης νὰ προσλάβῃ μορφήν ἄλλην ἐκείνης, ἣν εἶχεν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Κικέρωνος, ἥτοι κατὰ τὴν ἀμέσως προηγουμένην γενεάν. Ὅχι πλέον ὅπως ἔλλοτε ἡ Ῥώμη καὶ ἡ Πολιτεία, ἀλλ' ἡ Ῥώμη καὶ ὁ Αὐγούστος ἐγένοντο τὸ κέντρον τῆς κινήσεως καὶ ἐν τοῖς γράμμασιν. Ὁ αὐτοκράτωρ διὰ τῆς ἐννοίας ἦν ἐπεδαψίλευεν εἰς τοὺς τῶν γραμμάτων καλλιεργητάς, ὑποβηθηθῶμενος εἰς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ἀσινίου Πολλίωνος, καὶ κατ' ἐξοχὴν τοῦ Μαικίνα, ἐν μέρει δὲ καὶ τοῦ Βαλερίου Μεσσάλα, ἔκαμεν ὥστε νὰ ὑπουργῶσι καὶ ὑπηρετῶσι τὰ γράμματα εἰς τοὺς ἰδίους αὐτοῦ σκπούς, τὰ κατέστησεν, ὡς εἶπομεν, ὄργανον τῶν μεταρρυθμιστικῶν σχεδίων καὶ κήρυκας τῶν

ἐπαίνων του. Ὅθεν ἐγένινεν ἡ ποίησις μάλιστα, ἀλλὰ καὶ ἡ γραμματεία καθ' ὅλου, θρησκευτικώτερα καὶ ἠθικώτερα κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ κατὰ βάθος ὀλιγώτερον εἰλικρινῆς ἢ πρότερον καὶ κολακευτικώτερα, τοῦτο ὅμως ὄχι, ὡς ἀνωτέρω ὑπεδείξαμεν, ἀπὸ σκοποῦ καὶ ἀπὸ κακῆς προθέσεως, ἀλλ' ἐκ πεποιθήσεως καὶ προνοίας ὑπὲρ τοῦ τότε νομιζομένου ἀγαθοῦ. Τοῦτου δὲ φυσικὴ ἀκολουθία εἶναι, ὅτι εἶδη τινὰ τοῦ λόγου ἔπρεπε νὰ καταπέσωσι καὶ κατέπεσαν, οἷον ἡ ῥητορεία, ἥτις ζῆ καὶ ἀναστρέφεται καὶ προκόπτει μόνον ἐν ἐλευθέρᾳ πολιτείᾳ, καὶ γενικώτερον εἰπεῖν τὸν πεζὸν λόγον ἐπεσάκασεν ἡ ποίησις, ἥτις τρεφομένη ἀδιαλείπτως ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν καὶ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης καὶ τῆς κλασικῆς καὶ τῆς ἀλεξανδρινῆς, ἐφθασε μάλιστα ὡς πρὸς ἐξωτερικὴν μορφήν καὶ τὴν ὀριστικὴν διατύπωσιν τοῦ ποιητικοῦ τῆς λέξεως χαρακτήρος — διότι ἄλλως ὁ λόγος περὶ αἰσθηματος καὶ πάθους ποιητικοῦ—εἰς ἀνυπέροχον τελειότητα καὶ ἀκμήν. Διὰ τοῦτο δὲ ἀκριβῶς κατὰ τὴν πε-

ρίοδον τῆς ποιητικῆς ἀκμῆς ἔμεινεν ὀπίσω ὁ πεζὸς λόγος, διότι δηλαδὴ ἡ μεγάλη τοῦ ποιητικοῦ λόγου ἀνάπτυξις βλαβερῶς ἐπιδρᾶ ἐπὶ τὸν πεζὸν λόγον, ὅστις ἄλλως δὲν ἦτο καὶ εὐχερὲς τότε νὰ φθάσῃ εἰς ἀνώτερον τελειότητος σημεῖον μετὰ τὸν Κικέρωνα καὶ τὸν Κικίσαρα. Ὅτι δὲ ἡ γραμματικὴ δρᾶσις τοῦ ἄνθους ἐκείνου τῶν Αὐγουστέων ποιητῶν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ προκαλέσῃ ἀντίδρασιν εἶναι ἀφ' ἐαυτοῦ φανερόν. Τίς ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Ὀρατίου ἀγοσεῖ τοὺς δυσηρεστημένους ἐκείνους, οἵτινες δὲν ἠρέσκοντο εἰς τὴν σύγχρονον ποίησιν, ἀλλ' ἐπροτίμων καὶ ἐπήνουν τοὺς παλαιούς; Καὶ χωρὶς δὲ νὰ τὸ εἰπωμεν εὐχερῶς, ἐνοεῖται ὅτι οἱ τοιοῦτοι ἀπεφάνοντο οὕτω ὑπέκοντες εἰς ὠρισμένας καὶ σταθεράς ἀρχὰς ὅχι μόνον γραμματικακάς, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ πολιτικακάς. Ἐκεῖνοι ἐν πᾶσι προσιμίον τὰ παλαιά, ἦσαν οἱ ἀντιπολιτευόμενοι τοῦ Αὐγούστου καὶ τῶν οἰωνοδήποτε ὀπιδῶν του. Ἄλλ' οἱ ἀγωνεῖς των ὑπῆρξαν μάταιοι· οὔτε τὸ ἀρχαῖον πολιτευμα ἀνέζησε πλέον, οὔτε οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ ἠδυνήθησαν νὰ καταβάλωσι τοὺς νέους. Ὁ Βιργίλιος καὶ ὁ Ὀράτιος; θὰ ζῶσιν ἐφ' ὅσον θὰ ζῇ ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ ἡμέρωσις, τοῦ δὲ Ἐννίου καὶ τῶν ἄλλων παλαιῶν, τῶν πλείστων, μετ' εὐλαθείας περιτυλλόμενον οἱ φιλόλογοι λείψανα μόνον καὶ ἀποσπάσματα. Τῶν συγχρόνων τὴν γνώμην ἐκύρωσε καὶ ἡ γνώμη τῶν μεταγενεστέρων. Δὲν ἦτο δὲ τυχαία τις ἡ γνώμη τῶν συγχρόνων, διότι οὐδέποτε ἄλλοτε πρότερον ὑπῆρξε παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις καθ' ὄλου τόσον διαδεδομένη ἡ παιδεία ὅσον τότε, ἐπὶ Αὐγούστου. Τότε εἶχον ἰδρυθῆ καὶ βιβλιοθηκαὶ δημόσιοι, ἡ τοῦ Πολλίωνος ἐν τῷ ἀτροίῳ τῆς Ἐλευθερίας, ἡ τοῦ Αὐγούστου ἐν τῷ ναῶ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Παλατίῳ καὶ ἡ ἄλλη ὡσαύτως τοῦ Αὐγούστου ἐν τῇ Ὀκταβίᾳ στοᾶ. Τότε εἶχεν εἰσαχθῆ τὸ ἔθνος τοῦ νὰ γίνωνται ἐνώπιον ἀκρατῶν ἐπὶ τούτῳ προσκαλουμένων δημόσια ἀναγνώσματα ποιητικῶν ἢ πεζῶν συνθεμάτων, ὅπερ ἔθος ἔσχε τοῦτο ἴσως τὸ κακὸν ἐπακολούθημα, τοῦ νὰ καταστήσῃ οὕτως εἰπεῖν ἀριστοκρατικώτερον κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἰδίως μορφήν τὴν ποίησιν, ἕνεκα τοῦ περιωρισμένου καὶ ἐκλεκτοῦ κύκλου τῶν ἀκρατῶν, δι' οὗς προωρίζετο.

Τοιοῦτος εἶναι περίπου ὁ γενικὸς χαρακτηρισμὸς, διὰ μεγάλων γραμμῶν, τῆς Αὐγουστείας γραμματείας.

Ἄλλὰ καὶ ἐπὶ τὴν ἀγωγήν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν νέων ὅχι ὀλίγον ἐπέδρασεν ἡ νέα τάξις τῶν πραγμάτων....

Ἄς ὀρίσωμεν τώρα χρονολογικῶς τὴν περίοδον, περὶ ἧς ὁμιλοῦμεν. Ἄς τάξωμεν τὰ χρονικὰ σημεία τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τῆς περιόδου ταύτης, ἐντὸς τῶν ὁποίων χρονικῶν σημείων θὰ περιλάβωμεν τοὺς Αὐγουστείους ποιητὰς καὶ συγ-

γραφεῖς καὶ θὰ καταλέξωμεν τὰ προϊόντα τῆς διανοίας καὶ τῆς τέχνης αὐτῶν. Κυρίως εἰπεῖν ὁ αἰὼν τοῦ Αὐγούστου πρέπει νὰ ἄρχηται κατὰ τὸ ἔτος 31 π. Χ. ὅτε συνέβη ἡ πρὸς τὸ Ἄκτιον ναυμαχία, ἥτις καὶ ἔκρινε τὰ πράγματα ὑπὲρ τοῦ Ὀκταβίου. Ἄλλ' ἂν λάβωμεν τὸ ἔτος τοῦτο ὡς ἔτος τῆς ἀρχῆς τῆς περιόδου, ποιήματά τινα τοῦ Βιργιλίου ἐκ τῶν Βουκολικῶν, καὶ τινα τοῦ Ὀρατίου, προγενέστερα ὄντα, θὰ μείνωσιν ἔξω τῆς Αὐγουστείας περιόδου, ὅπερ ἄτοπον. Ὀλόκληρος ὁ Βιργίλιος καὶ ὁλόκληρος ὁ Ὀράτιος πρέπει νὰ περιλαμβάνωνται εἰς τὸν χρυσοῦν αἰῶνα, διότι οἱ δύο οὗτοι ποιηταὶ εἶναι ἡ καλλιστη καὶ τυπικωτάτη τοῦ αἰῶνος ἐκείνου ποιητικὴ ἐκπροσώπησις· ἐξ ἀνάγκης λοιπὸν πρέπει νὰ ἀναβιβᾶσωμεν ὀλίγον κατὰ χρόνους τὸ σῆμα καὶ δὴ τάσσομεν αὐτὸ εἰς τὸ ἔτος 42 π. Χ. τὸ ἔτος δηλ. τῆς ἐν Φιλίπποις μάχης καὶ τῆς ἥττης τοῦ Βρούτου καὶ τοῦ Κασσίου. Τὸ δὲ τέλος τῆς Αὐγουστείας περιόδου τάσσομεν φυσικὰ εἰς αὐτὸ τὸ ἔτος τῆς τελευτῆς τοῦ Αὐγούστου, ἦτοι τῷ 14 μ. Χ.

Πρὸ τοῦ Αὐγούστου εἶχον ἤδη ἀποθάνη πάντες οἱ ἔξοχοι ἄνδρες οἱ ἑταῖροί τε λαμπρῶν τε τῶν αἰῶνά του: ὁ Βιργίλιος τῷ 19 π. Χ. καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν περίου χρόνον ὁ Τίβουλλος, ὁ Προπέρτιος τῷ 15 π. Χ. ὁ Ἀγρίππας τῷ 12 π. Χ. ὁ Ὀράτιος τῷ 8 π. Χ. καὶ ὀλίγον πρὸ αὐτοῦ ὁ Μαικίνας—τῷ 11 μ. Χ. ὁ Μεσσάλας. Μόνον ὁ Ὀβιδίος καὶ ὁ Λίβιος ἐτελεύτησαν ἀμφότεροι τέσσαρα ἔτη μετὰ τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ αἰὼν λοιπὸν τοῦ Αὐγούστου ἄρχεται κατὰ τὸ ἔτος 42 π. Χ. καὶ λήγει κατὰ τὸ ἔτος 14 μ. Χ. ἦτοι διαρκεῖ ἔτη 56 καὶ πεντήκοντα. Ἄν δὲ περιορισθῶμεν εἰς τοὺς ποιητὰς—διότι ποιητικὴ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἡ περίοδος—καὶ μάλιστα τοὺς ἐπιφανεῖς καὶ θελήτοιμας δύο ποιητὰς νὰ τάξωμεν ὡς ὄρια εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τοῦ Αὐγουστείου αἰῶνος, δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι μετὰ τοῦ Βιργιλίου ἄρχεται ὁ αἰὼν καὶ λήγει μετὰ τοῦ Ὀβιδίου, ὅστις, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, *vidit tantum Virgilium, τὸν εἶδε μόνον*, διότι ἦτο κατὰ εἰκοσιεπτὰ ἔτη νεώτερος· ὅτε δὲ τῷ 19 π. Χ. ἀπέθανεν ὁ Βιργίλιος, ὁ Ὀβιδίος ἦτο μόνον εικοσιτεσσάρων ἐτῶν.

Καιρὸς εἶναι νὰ ἴδωμεν τίνες ποιητὰς καὶ τίνες συγγραφεῖς περιλαμβάνει ἡ Αὐγουστεία περίοδος, περὶ οὗς καὶ θὰ ἀσχοληθῶμεν κατὰ τὰ πρώτα τῆς γραμματολογίας μαθήματα, τίνες εἶναι μάλιστα οἱ ποιηταὶ, οἵτινες συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ δοθῇ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τῆς ἀκμῆς ἐκείνης ὁ ἰδιόζων εἰς τὴν γραμματεῖαν χαρακτήρ, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐλέγομεν, ἡ ἀκρίβεια τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς καὶ τῆς φιλοκαλλίας ἢ ἐντελειᾶ.

Ὅποιοι καὶ τίνες ἦσαν αἱ τύχαι τοῦ πεζοῦ

λόγου κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Αὐγούστου καὶ πῶς τῆς πεζογραφίας τὰ εἶδη σχετίζονται πρὸς τὰς τότε πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς περιστάσεις θὰ ἴδωμεν διὰ μακρῶν ἐν τοῖς γραμματολογικοῖς μαθήμασι. Βεβαίως, πλείστοι καὶ δὴ ἐπιφανέστατοι ἄνδρες ἠσχολήθησαν περὶ τὰ διάφορα εἶδη τοῦ πεζοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξωτερικὴ μορφή καὶ τοῦ λεκτικοῦ χαρακτήρος ἡ ἀκριβεία δεικνύουσιν ἀρχὴν παρακμῆς. Ὁ Κικέρων καὶ ὁ Καῖσαρ ἔμειναν ἀνυπερβλήτοι. Ἐκ δὲ τῶν συγγραφέων ὀλίγους μόνον ἐδῶ ἀναφέρομεν, ἱστορικοῦς μάλιστα—διότι ἡ ἱστοριογραφία εἶχε τότε εὐρὴ τὸ στάδιον—τὸν Ἀσίνιον Πολλίωνα, τὸν Μεσσάλαν, τὸν Ἀγρίππαν, αὐτὸν τὸν Αὐγούστου, τὸν Ὀκτάβιον Μούσαν, τὸν Τρωγὸν Πομπήϊον, τὸν Ὑγίνου τὸν ἔφορον τῆς ἐν Παλατίῳ βιβλιοθήκης, τὸν πολυμαθέστατον Βέρριον Φλάκκον, τὸν περὶ τὰ τέλη τῆς περιόδου ἀκμάσαντα σοφιστὴν Ῥουτίλιον Λοῦπον, τὸν μέγαν ἀρχιτέκτονα Βιτρούβιον καὶ ἄλλους. Δι' ἡμᾶς ὅμως σήμερον εἰς μόνον ἀνὴρ ἐκπροσωπεῖ κυρίως τὴν ἐπὶ Αὐγούστου πεζογραφίαν, ὁ ἱστοριογράφος Τίτος Λίβιος. Ἐρχόμεθα εἰς τοὺς ποιητάς.

« Ἄν εἰς τὸν Βιργίλιον, λέγει ὁ Patin (α), προσθέσωμεν τὸν Ὀράτιον, ὃν κατέστησεν ἀπὸ τοῦ Βιργιλίου ἀχώριστον ὄχι μόνον ἡ ἐπὶ τινὰ ἔποψιν ὁμοιότης τῆς διανοίας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν τῇ ποιήσει ἐπιτυχία καὶ τοῦ βίου αἰ περιπέτεια, ἂν τοῦ Ὀβιδίου προτάξωμεν ἐκείνους, οἵτινες προέδραμον αὐτοῦ καὶ οὕτως εἶπεῖν προεκλήρουν αὐτόν, τὸν Προπέριον δηλονότι καὶ τὸν Τίβουλλον, ἂν δὲ προσγράψωμεν ἀκόμη εἰς τὸν βραχὺν τοῦτον κατάλογον τὰ ὀνόματα τῶν διδασκτικῶν ποιητῶν Γρατίου καὶ Μανιλίου, καὶ ἀναφέρωμεν τέλος, διὰ τὴν ἐξαίρετον αὐτοῦ κομψότητα, τὸν μυθογράφον Φαῖδρον, ὅστις ὅμως οὐδὲν πιθανώτατα ἐδημοσίευσεν πρὸ τῶν χρόνων τοῦ Τίβερיוῦ, θὰ ἔχωμεν μνημονεύσει πᾶν ὅ,τι σχεδὸν σήμερον ἐκπροσωπεῖ τὴν ποίησιν μιᾶς περιόδου κοινωνικῆς ἡρεμίας, καθ' ἣν ἡ τέχνη τῶν στίχων ἀνάμικτος πρὸς τε τὰς ἡδονὰς καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν Ῥωμαίων, κόσμημα τῆς χλιδῆς ἅμα δὲ καὶ τῆς διαφθορᾶς αὐτῶν, ἀπησχόλει συγχρόνως καὶ πολυαριθμῶς συγγραφεῖς ἐξαίρετους καὶ μέγα πλῆθος ἐθελοντῶν ἢ ἐρασιτεχνῶν. » Φοβερὰν ὅμως καταστροφὴν ἐπήνεγκεν ὁ χρόνος. Ἐκ τῶν πολυαριθμῶν ἐκείνων συγγραφέων καὶ ἐκ τοῦ μεγάλου πλῆθους τῶν ἐρασιτεχνῶν τῶν διαγωνιζομένων, τῶν ἀνηκόντων εἰς πολλὰς καὶ ποικίλας σχολὰς, τί διεσώθη; τί ἐκπροσωπεῖ σήμερον τὴν ποίησιν τοῦ αἰῶνος τοῦ Αὐγούστου; Ἀκούσατε! Ὁ Βιργίλιος, ὁ Ὀράτιος, ὁ Τίβουλλος, ὁ Προπέριος, ὁ Ὀβιδίος. Τίποτε ἄλλο! Τότῃ δόξα, τόσαι ἐπεφυημῖαι, τόσα ἐγκώμια, τόσα χει-

ροκροτήματα ἴσως, μάτην ἀπενεμήθησαν, ἐχάθησαν. Καὶ τὸ δυστύχημα εἶναι ὅτι δὲν ἐχάσαμεν μόνον τὰ ἀνάξια λόγου, ἀλλὰ σὺν αὐτοῖς καὶ πολλὰ ἀξιόλογα. Ὅθι εἶχε πάντως ἀξίαν τινὰ ἐκεῖνος ὁ Λεύκιος Ἰούλιος Κάλιδος, ὃν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἀττικοῦ μνημονεύει ὁ Κορνήλιος Νέπως λέγων περὶ αὐτοῦ τὰ ἀξιοσημείωτα τοῦτα: «*Quem post Lucretii Catullique mortem, multo elegantissimum poetam nostram tullisse aetatem vere videor posse contendere*». Elegantissimus μετὰ τὸν Λουκρήτιον καὶ τὸν Κάτουλλον — μεγάλους, πολὺ μεγάλους ποιητάς — διατείνεται ὁ Νέπως ὅτι ἦτο ὁ Κάλιδος, καὶ ὅμως ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ χωρίον ἐκεῖνο τοῦ Νέπως, θὰ ἠγνοοῦμεν καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν του! Μήπως δὲν θὰ εἶχον ἀξίαν τοῦ Γάλλου αἰ ἐλεγείαι, αἰ κωμωδίαι τοῦ Φουντανίου, αἰ τραγωδίαι τοῦ Πολλίωνος καὶ τοῦ Βαρίου, τοῦ Ὀβιδίου ἢ *Μήδεια*; εἶναι δυνατὸν νὰ ἦσαν ὅλως ἀνάξια λόγου ἔργα τὰ ἐπικά ποιήματα τοῦ Βαρίου, τοῦ Ραβιρίου, τοῦ Κορνηλίου Σευήρου καὶ τοῦ Πέδωνος τοῦ Ἀλθιουσίου ἢ τὰ διδασκτικὰ καὶ περιγραφικὰ τοῦ Μάκρου; Καὶ ὅμως παντελῶς θὰ τὰ ἠγνοοῦμεν ἂν ἄλλοι ποιηταὶ ἢ συγγραφεῖς δὲν ἐκκμυον εὐφημον μνησίαν αὐτῶν, ἂν ἔλειπεν ὁ Σενέκας, ὁ Κυντιλιανός, ὁ Πάτερκλος, ἂν ὁ Βιργίλιος, ὁ Ὀράτιος, ὁ Ὀβιδίος δὲν τοὺς ἐθώρουον ἴσους καὶ ἐνίοτε ἀνωτέρους των.

Ἐλάθωμεν καὶ ἄλλοτε ἀρομὴν νὰ ὑποδείξωμεν ὅτι καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν γραμμάτων οὐδὲν γίνεται ἄνευ λόγου, καὶ τοῦτου ἕνεκα λόγος τις πρέπει νὰ ὑπάρχη καὶ εἰς τὸ ἐδῶ παρατηρούμενον γεγονός. Θὰ ὑπάρχη ἀρετὴ τις ἢ ἀρεταί τινες, δι' ἧς ἐσώθησαν ὅσοι ἐσώθησαν. Δὲν εἶναι δυνατὸν ἐπὶ τοσοῦτον οἱ ἄνθρωποι νὰ ἠπατήθησαν. Δύναται τις τὸ πολὺ νὰ δεχθῆ ὅτι ἔργα τινὰ κατὰ τύχην ἐχάθησαν, δὲν διεσώθησαν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῆ περὶ πάντων. Ὅσα ἐχάθησαν, προφανῶς δὲν ἦσαν κτήματα ἐσαεῖ, ἀλλ' ἀγωνίσματα εἰς τὸ παρακρήμα. Ἐδῶ ἔγκειται ὁ λόγος τῆς ἀπωλείας. Ἄλλ' ὁ λόγος οὗτος δὲν ἐκτυλίσσεται, δὲν ἀναπτύσσεται προχείρως καὶ δι' ὀλίγων λέξεων.... Μανθάνοντες τίνες ἀρεταὶ κατέστησαν τοὺς ἐξβήχους ἐκείνους ποιητὰς ἀξίους νὰ ζήσωσι, θὰ ἐνοησῆτε συγχρόνως; διὰ τί ἔζησαν, θὰ σκεφθῆτε τότε ὅτι οὐδόλως εἶναι θαυμαστὸν τὸ παράδοξον φαινόμενον, ὅτι δηλαδὴ περὶ τὰς ποιητῶν ἤρκεσε νὰ λαμπρῶν τὰν κοσμοκράτειραν πόλιν ὅσον καὶ αἱ κατακτήσεις αὐτῆς αἱ Ἀχανεῖς, ὅτι ἄδοξος θὰ ἦτο πᾶσα ἡ λοιπὴ δόξα τοῦ Αὐγούστου, ἢ ἡ σκιά τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορος δὲν ἐπεφαίνετο εἰς τὰς ἔπειτα γενεὰς ἀπαραιτήτως καὶ ἀχωρίστως συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου καὶ τοῦ Ὀρατίου. Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

(1) Etudes sur la poésie latine τόμ. Α' σ. 139.